

ERDÉLYI MÚZEUM

XII. kötet.

1895.

IX. füzet.

Medgyes Lajos élete.

(Második közlemény.)

Medgyes Lajos nem sokáig maradhatott Bécsben. 1844. febr. 18-án megválasztotta a deési ref. egyház segéd-papnak, pár hónapra rá az Enyedre tanárul ment Mihályi Károly helyébe rendesnek. Megválasztásában különösen buzgólkodott özv. Czakó Józsefné, a költő későbbi anyósa, s Szöcs Sámuel dr. Azóta állandóan ott élt. Ferencz testvérének egy 1852. szept. 15-én Marosvásárhelyről keltezett leveléből úgy látszik, hogy ezidétt vágyott egyik kolozsvári papságra s tán reménykedett is, hogy elnyeri. 1859-ben hívták Szentésre. De Tompa, kivel a dolgot közölte, 1859. máj. 2-án kelt levelében erre vonatkozólag azt írja: „Magyarországba készülsz? ha gondolod: hogy jobb lesz; de ne feledd: hogy a Szamos partját, ó-vári regényes lakodat sohasem fogod feltalálni Szentés árnyatlan, víztelen, hegytelen homok- és nádvidékén. Különben azt hiszem: jövedelmes egyház, engem is hívtak oda egykor papnak, de mint-hogy teljességgel nem volt szándékom odamenni, nem igen vitattam: milyen egyház?” Alább meg: „Dolog van elég, azt hiszem, s hogy nem valami rendes egyház, a hirlapi vitákból látom.” Nem is ment el Medgyes. Május 15-én jártak nála a szentesi egyház követei, Sas Károly dr. orvos és Farkas Gedeon ti-zaszabályozási ugnök, hogy papjoknak meghívják. Visszautasította. Úgy látszik, Kiss Áron is, a mostani püspök, egy Porcsalmáról 1858. decz. 18-án kelt levelében, Medgyeshez költeményt írva, ebben Szentésről igyekezik lebeszélni. Zombori Gedő pedig 1862. okt. 12-én a szatmári egyházi gondnok megbízásából ír, hogy fogadja el a megüresedett papi állomást. Medgyes okt. 15-én tagadólag válaszol. Később a levél aljára jegyezte: „Meg is választották, de nem fogadta el; elég rosszul tette.” Nem tudom, mennyiben komoly dolog s mennyiben csak Zilahy Károly baráti óhajtása Medgyesnek az erdélyi püspöki székbe emelése.

Zilahy 1858. ápr. 12-én Zilahról ezt írja: „Tegnap vett kolozsvári levélből értém, hogy a főnotáriusságra legközelebb négy egyént fognak kijelölni, köztük Nagy Pétert. Vajjon te nem esel-e belé? Nekem nagyon kedvencz eszmém, hogy te, kedves barátom, 1860-ban, nagyapád jóslatához képest püspök lehess, mivégre Ferenczcel az este egyezséget tettünk, hogy ez érdekből ő a kormány, én a sajtó útján mindent elkövetünk. Hanem hát előbb notáriussá kell lenned,¹⁾ s ebben szerénység daczára is nem kellene elmulatnod a munkálást, mert *a ki püspökséget kíván*, stb.“²⁾ Később Zilahynak más terve is volt. 1861-ben ugyanis azt írja: „Téged illetőleg óhajtanám, hogy a deési járás részéről választasd meg magad követnek. Ez óhajásban itt sokan osztoznak. Azért szólj azon a nyelven, melyet tőled ismer a két ország.“ (Pest, ápr. 1.)

A paplak az ó-vár nevű hegyfokon van, melynek kertjéből gyönyörű kilátás nyílik a Szamos völgyére s a regényes és regés dombokra. A kert mellétt egy tér, ma szép sétatérre alakítva, melyen egy kőoszlop s egy nagy lapos kő van. A monda azt tartja, hogy honfoglaló őseink ezen a kőven pihentek meg.

A kert végében, emelkedettebb pontra építtette a költő kedves dolgozó szobáját, melyről verseiben gyakorta megemlékezik. Így fogsága idején lakhelyére gondolva, így szól:

Deésen, hol őseinknek
Legelső vára, az ó-vár vagyon,
E vár végső fokára
Építtetém magános kis lakom.
Vélém: a lelkek hozzám le-lejárnak,
S föltárják titkát a múlt fátyolának.

Munkáctól erre tartott
S itt vert tábort a daliás sereg;
Egy kőpad s egy agg oszlop

¹⁾ Ugyanis, hogy a szatmári békét követő gyászos korszakban a kormány önkénykedésének némileg elejét vegyék, az 1726-iki marosvásárhelyi zsinaton elhatározták a főconsistorium ajánlatára, hogy olyan főjegyzőt válasszanak, a ki aztán minden választás nélkül következék püspöknek, azon kikötéssel, hogy a jobb idők bekövetkeztével, ismét a régi szokás álljon helyre. Így következett az u. n. successió.

²⁾ Pál apostol Timotheushoz írt első levele, III. 1. Igaz beszéd ez: Ha valaki püspökséget kíván, jó munkát kíván.

E tény emlékét hűn őrizte meg.
A hét vezér ott ült hadi tanácsot,
Győzelmi hálát a nép itt kiáltott.

Alant, mély sziklavölgyben,
Az egyesült Szamos zuhogva megy.
Ellátszik a Csicsóvár,
S körül a Rózsa-, Béla- s Huba-hegy.
Várromjaikkal az s ez ég felé dől,
Megannyi emlék az előidőből.

A deési ó-várban című költeményben szintén:

Kertem az ó-vár feneke,
Melyet Tuhutum rakatott.
A vártetőn építteték
Menhelyül egy kised lakot.

S alább:

E várban ittak áldomást
A magyarok s a székelyek.
A honszerzés dícső korán
Előbb itt egyesültenek.

Ott áll a kő, a hét vezér
Hol ült s a székely rhabonbán.
Látom most is árnyékaik
A holdnak sápadt sugarán.

Ott az oszlop, melynek tövén
Az áldozattűz lobogott.
Az egyesült testvérsereg
Kézfogva ott imádkozott.

Ép így emlékezik meg szobájáról, az ó-várról, a szép és emlékekben gazdag környezetről *Emlékezet Jókai látogatására* című költeményében, stb.¹⁾

1844. ápr. 24-én esküdött meg a sófalvi templomban Czakó Marival, Czakó József és Sonkádi Mária leányával, szerelmének régi, bátran mondhatni: gyermekkori tárgyával. A sepsi-szentgyörgyi Czakó-család szintén régi székely család, melynek egyik ága kiszakadt a Szamosvölgybe s tagjai, mint tekintélyes, vago-

¹⁾ Jókai 1853-iki erdélyi útjában látogatta meg s buzdította további működésre. Lásd a Medgyes arcképéhez írt életrajzot a Vasárnapi Ujság 1859-iki folyamának 12-ik számában.

nos birtokosok, élénk részt vettek a megyei közéletben. Medgyesné unokatestvére volt Czakó Zsigmondnak, a szerencsétlen véget ért kiváló tehetségű drámáirónak.¹⁾

Medgyes szerelmi költeményei aránylag számosak s nagyrészők, az *Erdélyi lant*-ban közöltek után, házassága idejében keletkezett. A lobbanékony szívű költő ez álmatag, mélabús dalai szemmel láthatólag inkább a képzelem termékei, mintsem való élményekből fakadtak. Sőt egy 1852. jun. 30-án kelt levélben, egy az ő szívéhez igen közel álló férfiú, elmondván szerelme bánatos történetét, kéri, hogy ezek alapján írjon számára egy költeményt *Bucsú Emmimtől* czímen. Nem tudom nincs-e ez meg más czímen költeményei közt s talán több ilyen úton keletkezett is. Dózsa Dániel tréfás hangon, de komoly szándékkal egyszer azt írja: „Előttem gyanúba keverted magad múlt leveleddel, mintha nős ember létedre igen melegen emlékeznél némely leányokról. Mikor már nős vagy, senki olyan nem lehet mint nőd.” Ugy látszik, neje sem vette komolyan a szerelmi dalok e sportját s háborítlanul éltek. *Az én nemeslelkű nőm* című versében megható hangon nyilatkozik a költő:

Magamba szállva, könnyeim közt
 Megismerem, megismerem:
 Érdemetlen vagyok oly nőre,
 A milyen te vagy, édesem!
 Mint a nap a változó égen,
 Örök tisztán világoatsz nekem.

Engem a sors vad zivatarja
 S ön szenvedélyem hányt-vetett;
 Képzelveim, eszméim üttek.

Több versszakon át szépen rajzolja neje jóságát, hűségét, önfeláldozó szeretetét s mondja:

Gyakran, míg a nép tapsa kísért,
 Míg virultak babérait,
 Nem tagadom: más deli nőknek
 Merengtem vonzó bájain.
 Te elnézted férjed botlását,
 Te még bűnöm is megbocsátád.

¹⁾ Bővebben: *Adalék Czakó Zsigmond életéhez* című cikkemben Figyelő, XIII. 5.

S felkiált:

Óh, még ha egyszer visszanyerném
Lezajlott ifjúságomat,
Egyedül néked lenne szánya
Szivemben minden dobbanat.
Mint rejtett csermely néma völgyben,
Élnék csöndes családi körben.

Élénken élnek szívében a családi érzelmek. Kilencz gyermekkel áldotta meg a sors s két kis fiának kora halálát megkapó hangon siratja *Alamorom és Sándorom* című versében. A *Bölcsődal*-ban kedves altató dalt énekel, a *Családi kép*-ben családi boldogságának idylljét rajzolja. A *kor hálátlanságá*-ban keserű hangon panaszkodik, hogy ellenségei legsebhetőbb oldalán támadják meg, ártatlan gyermekeit üldözik. A *Családi életemből* címűben keserű hangulat nyilatkozik, nagyon fájnak a hálátlanság ütötte sebek, nyugós az élet, de viselnie kell terhét gyermekeiért. A költeményei sajtó alá rendezett gyűjteményéből kihagyott, költőileg kevésbé sikerült *Klára leányom betegsége* címűben is melegen érezzük az apai aggodalom, remegő szeretet lángolását. A *Gyerő fiamhoz* című pedig a gondolatok szépségével, emelkedettségével tűnik ki, a mint fiát nemes erényekre, hazaszeretetre tanítja. Ide sorolható a *Kedves levél* is, melyben öröme, szeretete nyilatkozik, midőn közös levelet ír Ferencz öcsce, ennek jegyese s Zilahy Károly, a jegyes testvére. Ugyanez érzés szól hozzánk a *Fivérem esküvőjén*, meg a *Nőrokonomhoz* címűből, melyben egy, az övéiért magát feláldozó rokont rajzol Ebben tulajdonképen, akaratlanul bár, a maga képét is festi.

Apja azt igyekezett gyermekei szívébe csepegtetni, hogy egymást el ne hagyják, támogassák, a ki rászorúl. S az atyai tanácsok követése különösen költőnkre hárult. Apja 1848. szeptember 27-én 61 éves, anyja 1853 szeptember 18-án 53 éves korában halt meg. Öt fiu- és négy leánytestvére közül, egyiknek sem igen volt még kenyér a kezében, mindeniket segítette, úgy, hogy háza a legutóbbi időkgig, késő aggságáig, jóformán soha sem volt üresen, a nélkül, hogy valamelyik rokon ott ne tartózkodjék. Pedig a szerény papi jövedelem s a nagyszámú család különben is elég gondot, munkát adott.

Apja jó gazda volt. Anyja, Nagy István, nyárád-szentimrei pap leánya, tizenöt éves korában ment férjhez s még nem volt 17 éves, mikor Lajos fia született. Szintén igen jó gazdasszony. Híres veteményező, messze vidéken nem volt kert, mely az övével versenyezhetett volna. E mellett meleg, költői kedélyű nő, kinek egy füzetke verse ma is megvan Medgyes Bálint birtokában.. A költőt irodalmi foglalkozása elvonta a gazdálkodástól, de sohasem volt könnyelmű, a mit a róla keringő együgyű, vagy rosszakarátú adomákból következtetni lehetne. Hogy vagyont nem gyűjtött, annak terhes háztartása az oka s jó szíve, melylyel sokan viszszaéltek.

Medgyes családjáért dobogó, szerető szíve különben csak kevésbé ismerhető meg költeményeiből. Ő nem intim, csendes élet, boldogság rajzolója, hanem a közélet embere, a rostrum költője. Csakis ebből a szempontból lehet igazán megítélni költészetét.

Még 1846-ban jelent meg egy kötet költeménye *Erdélyi lant* címen, lktári Bethlen Kata grófnő árnyékának ajánlva, a mely kedvező fogadtatásra talált s emelte hírnevét. Zilahy Károly egy 1857 aug. 13-án Zilahról keltezett levelében ebből 32 verset ajánlott az összes költemények gyűjteményébe felveendőnek.¹⁾ A költő azonban nem követte tanácsát, egyet sem vett fel.

A kötet nagyobbára mélabús, borongó, ábrándos szerelmi dalokból áll. S bár az ifjú költő nem szabadulhatott még meg a mennyvilár, búfátyol, rény, üdvmosoly stb.-féle szólamoktól, csinos, dallamos versekben zengi érzelmeit. Vannak benne érdekes töredékek egy Zorándról szóló lyrai elbeszélésből, melyek várakozást keltenek. De megkapják figyelmünket már itt is a hazafias énekek. *A Maroshoz* szólva, azt tudakolja: Támadhat-e szívében remény, hogy ékes téreire újra rámosolyg a mennyei szabadság angyala? Felvirad-e még egyszer a győzelmi kúrt? Fog-e lebegni hullámain büszke gözhajó, mely a külföld művelt és gazdag népeit bámolni

¹⁾ Megváltozás, Fibán, Elszántság, Jolánka, Epedés, Anyai szeretet, Korváltozat, A szenvedély kitörései, Zoránd utóhangjai, Zoránd naplójából, Egy kép az ifjúkorból, Távolból, Mariehoz, Tévelygés, Álmatlanság, Búdal, Keresztelő János, Önvád, Hozzá, Életkép, Utidal, Zoránd, Hajdan és most, Az emlékezet kínja, A lantoz, Dózsához, Hattyudal, A költészet szellemeihez, Zoránd naplójából, Bucsú a költészettől, Perényi Imréné, Fülmile.

hozza el Dácia bérceit? Lesz-e még egyszer boldog s dicső a nemzet? *H K hoz* című versében nem a szép hölgy bájai ragadják el, hanem a magyar beszéd, melyet külföldi származású letére oly szépen megtanúlt. Ép így 1842 elején sietvén az iskolába vissza, Balászfalván egy temetésen vesz részt. Megismerkedik egy előkelő fiatal leánynyal. Rajongással ír egy levelében szépségéről, de megbotráncozik, hogy csak német költőket olvas. Megigérteti vele, hogy ezután a magyar költészetet is felkarolja. Az *Unio*-ban a két ország unióját lelkesedve, sovároghva, sokat ígérőleg várja. A *Dithyramb*-ban a magyar szellemért, a két magyar hazáért ragad poharat. A *magyar becsületszó*-ban lendülettel ír a becsületről, mely a magyar ős jellemében a legfénylőbb gyöngy. A *T. K. emlékkönyvébe* címűben azt köti az ifjú lelkére, hogy forrjon szívéhez e szegény haza, küzdjön dicsőségeért s ne feledje, hogy csak egy csillag van: a honszeretet. Melleg, hazafias érzés csendül meg a *Gr. Teleki József, Dózsához, Perényi Imréné* című szép költői elbeszélésben is, stb.

Hogy minő hatást tett a közönségre az *Erdélyi lant*, arról érdekes apróságokat találhatni Bruz Lajosnak Medgyeshez írt leveleiben. Bruz, szászvárosi ügyvéd, ki a szabadságharcz alatt viselt térparancsnoki tiszteért aztán vasra lőn ítélve, maga is költői hajlamú ember s fel is lépett a nyilvánosság előtt. Kiadta Kazinczy-nak Sipos Pálhoz írt leveleit. Az eredetiekből egyet emlékül Medgyesnek ajándékozott. Ki akarta adni Sipos költeményeit, magyar régiségeit és aestheticáját is. Írt öt kötetre való népregét,*) *Barcsai Ákos és kora, Kemény János és kortársai* című regényt s tervezett egyet Székely Mózesről. Történeti pályaművet küld az akadémiához, általában a Szászföldről, különösen pedig Szászvárosról és székéről értekezvén. Történeti cikkei jelentek meg az Uj M. Múzeumban (1853.), Kolozsvári Hetilapban (1853. 14, 49, 51. sz.), Erdélyi naptárban (1854.) Kenyérvizy név alatt a Vasárnapi Ujságban (1856.) *A csigomői barlang* cz. tájképe az Erdélyi Múzeum 1856-iki folyamában (Szinyeyi József: Magyar írók élete

*) Maga az író azt mondja róluk: „Történelmi és tündérvilág, a dákok korától, keresztül a nemzeti fejedelmeken, a XVII. század közepéig.“ Egy meg is jelent, (lehet, hogy más helyütt több is) az Életképekben. (1848. II.)

és munkái. I. 1365. lap.¹⁾ Mikor az *Erdélyi lant* megjelent, azt írja: „Költői műveid megjelentek. Azt hírlík, — mert ő még nem látta — merő tűz, fellengző idealizmus s költői mélység.“ Szüntelen kérdezősködnek, keresik az új kötetet. „Mert költői dárabjaid igen kedvelté tettenek. Mindenki csak Medgyes verseit kéri tőlem s az itteni könyvkereskedőtől.“ S alább Medgyest „hazám legnagyobb költőjének“ nevezi. (Szászváros, 1846. jul. 6.) Máskor meg (Bábolna, 1846. aug. 28.) azt mondja, hogy az *Életemből* című verset nagyon óhajtják olvasni, mert eddig csak szávalni hallották! Erdély nagy költőjének nevezi s azt mondja, hogy „magára *Fibán* halhatatlan.“ Máskor ismét: „Halhatlanító verseid, a mint kapám, megcsókolám. Mily édes phantasia ömlik el azokon, mily erő! Hidd meg, te nagy költő vagy. Ezt mind azok mondják, kik *Lantodat* olvasták. *Fibán* és *Perényiné* magokra is elegendők, hogy a hon halhatatlan fűzért akaszszon homlokodra. Az *Álmatlanság* egyszerű szépség, milyekkel telve minden lap. Az *Életkép* egy nagy csillag művedben, mely soha nem sötétülhet el, Az *Életemből*²⁾ minden dalaidnak legszebb gyöngye. Engem a költemény keresztül rázott. Nőm sírva olvasta. (Szászváros, 1846 decz. 3.)

Majd tudatja, hogy *Perényi Imréné*-t házi körökben nagy hatással szavalják. Isznak a költő egészségére. (1846. decz. 21.) Évek múlva is (1852. jan. 5.) azt írja, hogy apja Csokonait szeretete olvasni, neje Medgyest.

Dózsa Dániel is úgy nyilatkozott az *Erdélyi lant*-ról, hogy: „Egynehány phantastikus lyrád szerfelett elbájolt. Mindvégig bájolt a zengő nyelv s a lyrai képek. Nem tudom bírálni. Egyetlen bírálatom a költészetben, ha valami meghat s felizgatja a kedélyemet. A te újabb lyráid közt érzem e meglepetést. Azokban minden szó az érzelemé s én azt szeretem.“ Népszerűségét bizo-

¹⁾ De téves Szinnyei adata, hogy Bruz, *mint fiatal tanuló* halt meg Kolozsvártt 1856 jun. 23-án. Bruz 1817-ben született. 1844-ben nőül vette Fekete Karolinát. Három gyermekük volt: Lajos (szül. 1845 aug. 31.) Ilona, Mari. Megh. 1856 jun. 22-én Szászvároson.

²⁾ A kötetben *Életemből* címen két vers van. Bruz a másodikikat érti, mely így kezdődik:

Minden kebeltől elvonulok,
Rideg szírttető életem.

nyítia, hogy Urházy György már 1845. szept. 10-én zsebkönyve számára költeményt kérve tőle, *széphírű nevére* hivatkozik.

Oly elismert finom érzésű ember is, mint Kriza János, elismerőleg nyilatkozik. A *Bucsú a költészettől* című versről azt mondja egyik (1845. jul. 31.) levelében: „Bár személyesen mondhatnám önnek, mily meglepetve érzettem hatását ama költeményének. A bucsúmondásnak lehetőségét hittem, mert lám, magam is, legalább hallgatólag, megtettem azon bucsút.“ Ez alkalommal egy-szersmind Koronka Antal imádságos könyvét küldi két logoly ismerőse számára s kéri Medgyest, hogy juttassa kezökhöz. „Szép és magasztos imádságok. Tekintse meg ön is, mert úgy hiszem, még nem ismeri.“ Mondja. Kriza különben többször könyvjegyzékeket küld. Egy ízben (Kolozsvár, 1845 aug. 25.) nyüglődéseit panaszolva, így szól: „Igy élek és tengek már sok idő óta s ha a hideg való nem fagyalta le még tollaim mindenikét, de már röpülni képtelen vagyok. Ideálim elvesztették minden varázsukat s a közéletnek, a háznak, a társaságnak egy „bajterhelt szelid állata“ lettem. Képzelheli, mennyire távol már eszem ágától is az irodalmi sürgölődés.“

A *Bucsú a költészettől*, úgy látszik, kedves verse volt a közönségnek. Egy színésznő, Zebényiné is írja, hogy a haza elbukása után, Thália oltarai összedölvén, most, hogy maga is legalább egy időre bucsút vett a színészettől, még inkább érzi hatását e költeménynek; közelebből egy előkelő társaságban volt, hol feikérték, szavaljon. Ezt szavalta, a mely mélyen meghatotta a társaságot. Másnap libériás inas kereste fel s egy kis dobozt nyújtott át e szavakkal: Uram barátja a költőnek, kinek versét tegnap a teensaszony szavalta. Ezzel eltünt. A dobozban öt darab arany volt.

A mint még vásárhelyi deák korában írogatta e költeményeket, el-elküldözgette Szödemeterre (Szilágymegye) Gyujtó Sándornak, ki oda 1840. decz. 15-én indult Kolozsvárról s 1844 elejéig volt Draveczy Jánosné fiskálisa. E nagy tudású s jeles költői tehetségű férfi meghasonlásba jut önmagával. Úgy érzi, hogy eltévesztette életét. Szívén bánat, keserűség rágódik, melyet humorba s szesz italba igyekszik fojtani. Bort, pálinkát pintszámra iszik, mint maga szokta tréfásan mondani: naponta hámor kuka (kupa) bor és hat kuka pali. Egy-egy darabig bőjtöt tart. Máskor meg, a mint maga

írja: »Közelebről lefolyt sötét napjaimban annyi pénzt és bort temeték el, hogy álló esztendeig a legbecsületesebb időöltésre elég lett volna. (1842. jun. 16.) Utóiratában másnap azt mondja: »E kicsit, mit most írok, részegen írom, éh gyomorra bevett jó két meszely után.« Néha megundorodik magától. De feltámad lelkében az életkedv, a remény. Mindig olvas, gondolkozik. Megvannak a maga saját egészséges nézetei, folyvást jó tanácsokkal szolgál ifjú barátjának, ki nála 11 évvel fiatalabb. Takarékosagra, mértékletességre inti, óvja a deákkörökben divatos trágár-költészettől. Munkát ajánl, bár maga nem bír dolgozni. »A költészet olyan, mint a mesterség; üzni kell, amint lehet, mint a vándorszínész vagy mesterlegény, megválasztva: hol és hogyan? s oly gazdánál, hol tetszik; húzza össze szarvait, mint a csiga, mikor nem tetszik s dolgozzék magának. Ezt mondja, midőn Medgyes panaszol, hogy Kriza nem szólította fel dolgozótársul a Reménybe. Máskor: Az ijúnak küzdeni kell. A bogár, melynek élete 24 óra, az alatt is fut-fárad, hogy életét fentartsa s egy falatka ennivalóért átútazza azon maroknyi kis port, mely előtte magasabb, mint a Kárpátok bérece: hát a lélek s kivált a szebb lélek, mit nem tesz, mely nyomtalanul egy pillanatig nem akar lenni?« Studiumokra buzdítja. Inti, hogy »azokat a nagy liberálisokat, valamint ingratis servire nefasokat abba kell hagyni; esendesülni illik és kell minden nemes és művelt kebelnek.« Ajánlja, hogy csak lépjen a papi pályára. Ez épen neki való. Érdekes megjegyzéseket tesz, véleményeket mond a közélet embereiről és jelenségeiről, irodalmi művekről. Verseit gondosan elolvassa, megrostálja. Figyelmezteti a hibás méretekre, metszetekre, a rythmusra s többször kérve-kéri, hogy ügyeljen az ilyenekre, Óva inti a túlzásoktól. »A végsőség mind költészetben, mind szilárdabb tudományokban rossz.« Kerülje a dagályt, az érthetetlenséget. Óvja meg eredetiségét; hagyjon békét a már lejárt transcendentallizmusnak és sentimentalizmusnak. Az életből merítsen s az élet szavaival fejezze ki magát. Gyakorolja magát az önkritikában. Erre nézve praktikus tanácsokat ad a »nonum praematur« elve szerint. Figyelmezteti a lélektani, szerkezeti hibákra. Az egyes költeményeket, ha szükségét látja, versszakról-verszakra, sorról-sorra megjegyzésekkel kíséri, miket a költő gyakran megszívlett s még gyakrabban megszívlelhetett volna. Megjegyzései néha egész kis fejtege-

téssé nőnek. Érdekes az a meleg, igazi delejes szeretet, melylyel Medgyes iránt viseltetik. De melegen ragaszkodott hozzá a költő is, Ferencz testvérével együtt. Medgyes jegyeséhez írott egyik levelében (1842 ápr. 13.) azt írja, hogy kettőt szeret, őt meg Gyujtót. Egyéb boldogságot nem kér az égtől, csak hogy őket hagyja meg neki. Szive, lelke, élete az övék. Gyujtó aztán a szabadságharczban elesett.

A közélet terén Medgyes hivatásánál fogva első sorban mint pap szerepelt. Jeles szónok volt, kin a hallgatóság egész áhitattal csüngött, odaadással szerette. A népszerűség vállaira emelte. Nemcsak végezte papi teendőit, hanem az egyházi irodalom terén is bízgón működött. Négy kötet egyházi beszéd s öt rendbeli imádságos könyv jelent meg tőle, az apróbb füzetkében világot látott alkalmi beszédeken kívül, mint a milyen például *Telegdi Róth Károly fölött* (Kolozsvár, 1854), *Veres János fölött* (Kolozsvár, 1855), *Ifj. br. Kemény Ferencz fölött*, (Kolozsvár, 1856), *Gyöngyösi Sándor felett* (Kolozsvár, 1861), *Bajnóczi Lila felett*, (Kolozsvár, 1865.), *Bájó Albert felett* (Kolozsvár, 1867.), *Eötvös József emléke* (Kolozsvár, 1871.), stb.)

E beszédek nem előírt pericopák szerint készültek. A szónok szabadon választott szentírásbeli szövegből indulva ki, hivei szükségletéhez alkalmazkodik elmékedéseiben. Ősz végén, mikor a zordonabb időszak kezdi lakásukba szorítani az embereket, fejtegeti a társas élet áldásait, mondván, hogy a társasági élet biztosítja életünket, vagyonunkat, erkölcsi tökéletesedésünket; itt fejlődik ki polgári és lelkiismereti szabadságunk. Farsangban arról elmékedik, hogy az öröm Isten szerint való, ha örömeink közt nem feledjük el a szemérmet és hazát; emlékezzünk meg a vigalom napjaiban a szerencse változatosságairól s szerencsétlen embertársainkról. Bójt-

¹⁾ Eredeti egyházi beszédek. I. Kolozsvár, 1849. Özv. Barráné és Stein tulajdona. 8° 224 l. XXI beszéd. II. U. o. 1851. 8° 208 l. XXIV beszéd. III. (Uj folyam I.) U. o. 1854. Stein János tulajdona. 8° 217 l. XXXIV beszéd. IV. (Uj folyam II.) U. o. 1858. 8° 217 l. XXXVII beszéd.

Egyházi imakönyv. Kolozsvár, 1855. Stein János tul. 8° 303 l.

Eredeti holotti imák. Kolozsvár, 1856. Stein J. 8° 160 l.

Protestáns nők imakönyve. Pest, 1859. Pfeifer Ferdinand. 8° 265 l.

Növendék ifjúság imakönyve. Kolozsvár, 1861. Stein J. 8° 168 l.

Protestáns családok imakönyve. Pest, 1868. Heckenast Gusztáv 8° 3921 l.

ben magyarázza, hogy a mi vallásunk nem rendeli ugyan a bűjtöt, de más vallásuak kegyes szándékú bűjtje iránt tisztelettel kell viseltetnünk. Szűk aratáskor azt fejtegeti, hogy csak az inség isten os tora, a szükség által Isten a mi javunkat eszközli s hogy a szükség volt az emberi lélek egyik hatalmas ösztökélője a haladás útján. Bő aratáskor arról elmélkedik, hogy nem elég földi vagyont gyűjteni, hanem ennek segítségével tegyünk szert oly kincsekre is, melyeket a rozsda és a moly meg nem emészthetnek és az orzók el nem lophatnak stb. S mind egyre megszólal beszédeiben is a hazaszeretet, akkor, mikor ennek ápolására oly igazán szükség volt. Beszédeiben hév, pathos van, a mi a nagy francia ékesszólókra emlékeztet. Mindig a kor mozgató eszméit fejtegeti. Igaz, hogy az exordiumokban néha »virágosabb,« mint kívánnók. De azért e tartalmas és hathatós beszédek nyomósabbak, mintsem egy pár oldalbökéssel végezni lehetne velök. Már csak azért sem, mert ha nem volnának is olyanok, a milyenek, tény, hogy korukban tetszetek és hatottak. Ez pedig pusztá kicsinyléssel nem magyarázható, nem is intézhető el. Medgyes neve helyet kér magának egyházszónoklatunk történetében. Nem foglalkozhatom itt bővebben e kérdéssel, de egy pár szót mégis kell szólnom a beszédek hatásáról.

Medgyes beszédei nagy kedveltségnek örvendettek. Ünnepi legátusok, szónokló deákok mindenfelé használták egész Erdélyben. Igen kapós beszédek voltak. Kivált az I. és III. kötet hamar elfogyott. Érdekes Literati János munkácsi ref. pap 1855 jun. 14-én egy Földváryhoz intézett levele, melyben elmondván, hogy jun. 10-én ismét fenn volt a várban, istentiszteletet tartani a foglyok közt, így szól: »Medgyes Lajos remek beszédét a béketűrésről, helyzetőkhöz átváltoztatva, de belértékét meg nem szentségtelenítve, szónoklottam el nekik. A szép és lelkes beszéd hatott. Meg voltam hatva én is, meg voltak hatva ők is. Imatermünk igazi templommá, Isten pitvarává változott, s én, mi mindnyájan ott a szenvedés isszonyú börtönében boldogok valánk. Igazán szerencsés nemzet, haza, felekezet, melynek Medgyes Lajos van! de szerencsésebb egyházközönség az, mely őt bírja s boldogítani képes is. Imé, a nagy dicső szellem, hogy hat el messze s hol nyújt vigasztalást, hol ad magas önérzetet a szenvedő kebelnek! Méltóságod adja át neki

a munkácsi várfoglyok s az én nevemben lelkünk tisztelő érzelmeit tolmácsoló kézzszorításunkat.«

Tompa levelei közt is többször van szó Medgyes egyházirodalmi működéséről. 1857. jan. 1-én írja: »A halotti imákat szíves barátságodból vettem; azonban az ünnepek miatt nem volt időm még eddig bele sem tekinteni a könyvbe. Előre is tudom, mi van benne, mert ösmerlek tégedet.« 1857. márcz. 16-án pedig: »templomi imáidról minden másod vagyis harmadik vasárnap megemlegetlek, imádkozván a templomban, ámbár az én szűrös gömöri nyájamnak egy kissé magas; a temetési alkalmak is jó sürtien lévén nálunk: a kényelem előérzetével nézek halotti imáidra. Várj egy kevéssé, hadd imádkozgassam végig, akkor megmondom véleményemet, mi már most is látom, rád nézve semmi esetben sem lehet kedvezőtlen. Isten tartsa meg erődöt, kedvedet a tehetséghez, melylyel bírsz, s gazdagítsd mentül több becses művel egyházi irodalmunkat.« A *Protestáns nők imakönyve*-ről írja, hogy feleségének kedvencz imakönyve lesz s azt tartja, hogy »amit tehetünk, ezen a pályán is meg kell tennünk.« 1862. jul. 29-én írja: »A barátságodból nyert egyházi beszédeket igen köszönöm, sajnos, hogy annyi ideig fogságban ült, de végre jó s nagy nyeremény az egyházi irodalomra, hogy kiszabadult.« Utolsó levelében is tudatva, hogy nők számára egy csomó elmélkedést, imát, fohászt írt, tanácsot kért Medgyestől is, hogy vajjon minő czímet adjon e könyvnek s felsorol több czímet, köztök az *Olajág*-ot is. Medgyes ez utóbbi mellett nyilatkozott s tudvalevőleg a becses könyv aztán ezen a czímen jelent meg.¹⁾ Györy Vilmos is métánylólag emlékezik meg Medgyes rövid életrajzában egyházi irodalmi működéséről.²⁾ Pap Gábor dunántúli püspök pedig 1886. márcz. 18-án kelt levelében, mikor Medgyes kiadni készült költeményeit, így ír: »Számos tisztelőd sorába tartozom. Egyházi műveid, költészeted, az a vallásos érzület, az a hazafui szent lelkesedés, mely minden művedet áthatja, melyből mint tiszta és gazdag forrásból erednek egyházi beszédeid és költeményeid, tiszteletemet, becsülésemet és szeretetemet már régen

¹⁾ Medgyes viszonyát Tompához lásd bővebben *Tompa levelei Medgyeshez* című cikkemben. Ellenőr, 1877. 90. sz.

²⁾ Györy Vilmos, Kossorú Budapest, 1875. 416-ik lap.

kivívták. Minden igaz magyar ember könyvtárának díszét képezendik költeményeid.“

Hazafias szellemű egyházirodalmi műveiért sok baja volt. Heckenast-tal 1852-ben alkudozásban van egy *Imatár* kiadása ügyében. A kiadó közölvén feltételeit, figyelmezteti, hogy nemcsak politikáról, de a szó szoros értelmében hazaszeretetről sem szabad írnia. Nem rég egy imádságos könyvet elkoboztak azért, mert volt benne egy imádság a hazáért. Kéri, hogy ha arra kerül a sor, nézze még egyszer jól, aggodalmasan át a kéziratot, nehogy baj legyen belőle. Itt nem jutott a dolog dülőre, Telegdi Lajos debreczeni könyvkiadóhoz fordul, felajánlva egy hölgyek számára való imádságos könyvet, meg Magyarország történetét. Telegdi hajlandó mindkettőt kiadni a jövő évben. »Bátor vagyok önt felkérni, hogy a *Honleányok imakönyvé*-ből egy imát legyen szives átküldeni, hogy addig is, míg becses kéziratát megkaphatom, gyönyörköd-jék benne. Mert minden hízelkedés nélkül mondván, eddig is különös előszeretettel viseltetem az ön munkálatai iránt s ajánlatom által sok vevőket szereztem azoknak. Magyarország történetéhez jelenleg nem merek fogni, mivel annak kiadása most sok nehézséggel van összekötve a cenzura miatt. Rajcsányi legközelebb megjelenő történetét, mely már ezelőtt két kiadásban elkelt, kétszer kastrálták meg s hat hónapi contumacia után sem hagyják a kiadónak széjjel küldeni. Egyébaránt a szerzőnek sem nagy öröm most ilyet írni, mivel a legszebb gondolatokat törülük ki.« (1852. jun. 15.) Egyelőre hát megkíséرتi vele egyházi beszédeinek kiadását. Telegdi a kézirat vétele után azt írja: »Ön egyházi beszédei miatt, melyeket olvasván, mondhatom, hogy valóságos kincse a magyar protestáns egyházi irodalomnak, a legnagyobb zavarba jöttem, mivel azok valóságos szabad protestáns szellemben vannak írva, mely ok miatt a mostani sajtórendszer mellett annak háromnegyed része kitörültetik.« Így hát ki nem adhatja.

A Teleki József ravatalánál mondott beszédét lefoglalták. Beszédei III. kötetének már kiszedett 3., 4., 5. ívét meg kellett semmisíteni, mert a mint a kiadó írja: „Oly felséges eszmékkel telvék, hogy annak kinyomtatását megkíséرتeni annyi volna, mint szántszándékkal bajba menni. Most a censura egészen más, mint a többi füzetek kiadásakor. Én az itteni cenzorral igen bizodalmas lábon állok ily tárgyakra nézve, s ő azt mondá, hogyha a füzet

ily formán sajtó alól kikerülne, s ha szinte ő, ki legelőbb kapja a példányt átolvasás végett, szabadon bocsná is e kiadást, meg van győződve arról, hogy Bécsben és Pesten bizonyosan a betiltást határoznák el. A *Halotti imakönyv* egy darabját is vissza kellett küldenie elővigyázatosságból. Mikor pedig a beszédek IV. kötete kikerült sajtó alól s a kiadó censura alá adta, harmadnap múlva a rendőrség minden példányt lepecsételt s egy példányt Nagy-Szebenbe küldött, hogy sorsát ott elhatározzák. Úgy látszik, hogy Mikó Imre pártfogása, Biró Miklós törvényszéki tanácsos közbenjárása és Szalánczi Samu szebeni censor jóindulata szabadították ki a fogságból.

Pap és költő lévén Medgyes, s hozzá egy kis városban, nem kerülhette ki az u. n. alkalmi költemények írását sem. Innen a különböző sírfeliratok, gyász- és örömdalok, emlékkönyvbe írt versek.

De Medgyes költészetének javát hazafias és politikai költeményei teszik. Itt van ő igazán elemében. Kezdetől fogva élénk részt vett a politikai mozgalmakban. Gyülesezett. Szónokolt, dalolt, cselekedett. Egész lelke lett a megyei közéletnek, hatása messze elérve az országban.

Az újonczállítási népdal-ban lendületes szavakban ad hangot a jobbság feljajdulásának. A *Nemzeti dal* bátorítás; nem sírni, tette kelni! sorakoznunk kell a szabadság zászlói alatt. A *Nagyjainkhoz* cziműben a nagyok szívéhez igyekszik szólani, hogy megnyerje őket a nemzeti ügynek. *A honnak élni kell* cziműben fejtegeti, hogy hátra maradtunk ugyan, de csak azért, mert aludtunk; most felébredtünk, pihenten foghatunk hát a nagy munkához. A *Harczidal* már csatára hívó tárogató. A *Jó a muszka* cziműben bátorítólag szól, hadd jöjjön, nem félünk.

Jőjjetek, ti buta csordák,
Milliónként jőjjetek:
Elsóványúlt a magyar föld,
Meg kell kövérítnetek.

A muszkabetöréskor cziműben szintén hitet, bizodalmat, bátorságot igyekszik csepegtetni a szívekbe s egyszersmind Európa figyelmét hívja fel a magyar ügyre. S mikor elbukik a nemzeti ügy, minden fájdalomon, keserűségen áthallszik Medgyes költeményeiben a csüggedetlenség, a vígasztalás szózata. Hány emberben

tartották a lelket e szomorú korszakban az ő versei, szónoklatai! *A muszkahódítás után* címűben büszkén mondja, hogy győzött a magyar a császáron és öt nemzetiségen s mikor a muszka túl-erő reázúdult, akkor is csak árulás dönthette meg.

Ily nemzet el nem bukhatik,
Rabszolga ily nép nem lehet:
Vagy megbódul a természet,
Vagy nincs Isten a föld felett.
Megrázkódnak a népek lelkei
S eljönnek a magyart segíteni.

A külsegélyben való bizás, bizodalom a kívülről támogatandó forradalomban gyakran fölhangzik Medgyes költeményeiből. *Nagy-Szeben* című versében keserűen szól a szász kegyetlenségről s a szász hazafiatlanságról. *A honvédfoglyok Szebenben* címűben leírja dicsőségöket, szomorú sorsukat s gyűlölettel tölti el a bosszú undok műve. *A honvédfoglyok elindításakor* című egy iszonyú átok Görgeyre. *A Honfi panasz*-ban a birodalmi egység rémére kétségbeesés, remény váltakozik; de már a *Bor közben* című jobb jövővel vigasztal. Erővel teljes, hatalmas költemény a *Jószózat*.

Egy emberért a milliók
Nem húzhatnak nehéz igát.

Nem kell törvény ajándékból, király — Isten kegyéből. Meg kell változni e szerencsétlen állapotnak, nem hiába omlott ki a vértanúk vére. *A Busúl a magyar* kezdetű dalban Kossuthot várja. *A néphez* című lázító szózat, hogy ne tőrjön a nép. *A síri dal*-ban altatót zeng az elbukott hősök sírja felett. *A hon dalnokaihoz* címűben keserű kifakadás szól felénk a sors ellen; elveszett az igaz ügy; elhulltak, vagy börtönben sinylenek a jók; öt is keresik már a véredek.

DR. VERSÉNYI GYÖRGY.